
ARCHEOLOGICKÉ VÝZKUMY V ABÚSÍRU NA JAŘE 2002

Ladislav Bareš

Výzkum byl financován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci projektu č. LN 00A064 „České národní egyptologické centrum“. Jarní část archeologické sezóny v Abúsíru trvala od 19. ledna do 30. dubna 2002. Práce se účastnili egyptologové L. Bareš, M. Bárta, V. G. Callender a K. Smoláriková, architekt M. Balík, geodet a odborník na dálkový průzkum Země V. Brůna, konzervátor a restaurátor M. Dvořák, antropolog E. Strouhal a fotograf K. Voděra. Nejvyšší radu pro památky Egypta zastupoval pracovník inspektorátu památkové služby v Sakkáře Násir Muh. Ramadán, místní dělníci pracovali jako obvykle pod vedením zkušených předáků Muhammada (řeceného Talál) a Ahmada el-Kerétiů. S výjimkou krátkodobého záchranného výzkumu na východní části naší archeologické koncese v Abúsíru se činnost expedice soustřeďovala na Iufaovu hrobku a její okolí.

Přímo v Iufaově hrobce pokračovalo čištění a zpevňování stěn pohřební komory a sarkofágů, kde se dochovala bohatá reliéfní výzdoba. V menší míře byla rovněž odstraňována vrstva pevné vápenné malty v úzké mezeře mezi vnitřním a vnějším sarkofágem. Tato vrstva, zpevněná ještě pouštními valouny přimíchanými do malty, obklopuje celou spodní část vnitřního sarkofágu (zdobenou pozoruhodnými nápisy a zobrazeními v zaříznutém reliéfu) a brání jejímu vyzvednutí.

Hlavní pozornost expedice v Iufaově hrobce se ovšem soustředila na zpevnění stěn jižní vedlejší šachty, kudy v současnosti prochází hlavní přístupová cesta do pohřební komory ležící v hloubce téměř 20 metrů. Stěny této šachty, vyhloubené přímo do podloží tvořeného nepevnými jílovci (pozůstatky třetihorního moře) a odkryté od výzkumu v roce 1995, v důsledku postupného vysychání popraskaly a ztratily stabilitu. Větší i menší části stěn tak začaly odpadávat. Proto bylo, po poradě s architektem a po schválení místními úřady, rozhodnuto odstranit popraskanou povrchovou vrstvu a zpevnit všechny stěny tenkou železobetonovou skořepinou. Navzdory složitosti se tento úkol podařilo dokončit. Přitom zůstalo zachováno i pečlivě zpracované dřevěné schodiště, které od roku 1998 umožňuje přístup do podzemních částí hrobky. Současně se zpevněním stěn byl vytvořen i nový vstup do jižní šachty, připravený s výhledem na plánované budoucí otevření této hrobky pro turistický ruch.

Při zpevňování ústí jižní šachty byly, pro nás poněkud překvapivě, v její těsné blízkosti odkryty dva pozdější pohřby. V obou případech šlo

o chudé kosterní pohřby zcela bez pohřební výbavy, které byly uloženy do mělkých jam vyhloubených do podloží. Chodidla jednoho z nich byla opřena o zlomek vápencového bloku se zbytky reliéfní výzdoby, který pravděpodobně pochází z další šachtové hrobky ležící jihovýchodně od Iufaova hrobového komplexu. Fragment umožňuje datovat oba pohřby do doby, kdy se tato sousední hrobka stala pohodlným kamenolomem. Soudě podle uspořádání pohřbů k tomu došlo pravděpodobně na počátku ptolemaiovské vlády, resp. o něco dříve, tedy asi ve 4. – 3. století př. n. l.

Při výzkumu plochy těsně k západu od západní vedlejší šachty Iufaovy hrobky byly odkryty zbytky pozoruhodného technického zařízení, které prozatím nebylo z jiných míst Egypta publikováno (obr. 1). Tvořil je obdélníkový příkop, asi 2 m dlouhý, 1 m široký a téměř 1,5 m hluboký, orientovaný severojižním směrem. Těsně nade dnem tohoto prostoru byly do jeho delších stěn poblíž konců upevněny dva příčné trámký. Přes každý z trámků byla přehozena tři silná lana (o tloušťce asi 7–8 cm) spletená z rostlinných vláken. Horní část příkopu byla zničena erozí a lze tedy jen spekulovat, jak lana dále probíhala. Pravděpodobně šlo o jakousi obdobu kladkostroje, resp. třecí brzdy, která měla usnadnit manipulaci s těžkými předměty při jejich spouštění na dno úzké západní šachty. Takovými těžkými předměty, které by vyžadovaly natolik zvláštní zacházení, mohly být nejspíše části kamenného sarkofágu – buď Iufaova vnitřního sarkofágu nebo sarkofágu pravděpodobně uloženého za dosud zazděným otvorem těsně nade dnem zmíněné šachty, jehož otevření se plánuje na jaro roku 2003.

Výzkum v oblasti tohoto pohřebiště z poslední třetiny 6. stol. př. n. l. se samozřejmě nemůže omezovat pouze na největší hrobky zde ležící, jako jsou Vedžahorresnetova a Iufaova. Pro poznání vývoje této části nekropole je třeba stejnou pozornost věnovat i zkoumání středních a menších hrobek, proto byla na jaře 2002 odkryta i hrobka s nadzemní částí z nepálených cihel, která se rýsovala asi 60 m východně od ohradní zdi Vedžahorresnetova hrobového komplexu. V důsledku větrné eroze byla navíc tato hrobka velmi dobře viditelná a hrozilo tedy nebezpečí, že si jí všimnou i všudypřítomní zloději starožitností.

Výzkum ukázal, že jde o hrobku středních rozměrů, jejíž nadzemní část tvořil čtverec o délce strany asi 11,5 metru postavený z nepálených cihel a zachovaný jen do výše asi 4–5 cihlových vrstev (obr. 2). Uprostřed kompaktní nadzemní části ležela poměrně malá šachta o rozměrech 2,1 x 1,8 metru, orientovaná severojižně. K šachtě od jihu vedla úzká chodba (v nejužším místě pouze 0,45 m široká), která byla původně uzavřena dveřmi. Později byl vstup zazděn. Sama existence podobné chodby, procházející až do středu nadzemní části hrobky, je velkým překvapením a u podobných egyptských hrobek nebyla dosud nikde objevena. Svým uspořádáním ovšem tato chodba velmi výrazně připomíná průchod pod jižní částí Džoserovy stupňovité pyramidy v Sakkáře, který byl vyhlouben na počátku Sajske doby – kolem poloviny 7. stol. př. n. l.

Chodba pod Džoserovou pyramidou vycházela zřejmě ze zájmu o poznání dávné minulosti a měla přispět k prozkoumání podzemních částí této pyramidy, které ostatně podle všeobecně přijímané teorie J.-Ph. Lauera byly vzorem pro stavbu velkých šachtových hrobek v Sakkáře a Abúsíru v 7. a 6. stol. př. n. l.

Před vstupem do této nově odkryté hrobky se v ose jižní stěny rozprostíral malý dvůr, zčásti zahluběný pod úroveň okolního terénu a přístupný od východu po třech schodech. Na západní, jižní a východní straně byl dvůr lemován tenkou zdí z nepálených cihel, na vnitřní straně zakrytou hlinitou omítkou. Na jižní straně byla těsně za zdí odkryta rozsáhlá odpadní jáma, v níž byly kromě zbytků lan a rohoží nalezeny i zbytky několika velkých nádob, mj. amfor dovezených z Fénicie a egejské oblasti. Je těžké říci, zda tyto amfory jsou pozůstatkem pohřební hostiny nebo oslav spojovaných s velkými náboženskými svátky, z nálezů na jiných místech Egypta ale víme, že pozůstatky po takových hostinách se obvykle odklízely jen za nejbližší zeď.

Poté, co zloději v dávných dobách vyčistili celou šachtu a nechali ji pak otevřenou, byla střední část hrobky zničena erozí. Nelze proto dnes přesně říci, jak chodba vedoucí od jihu navazovala na ústí šachty, zejména zda v těchto místech ležel prostor nebo aspoň místo pro zádušní kult, např. v podobě stély nebo obětního stolu či bazénku pro úlitby apod. Sama šachta, vyhloubená přímo do jílovcového podloží, byla poměrně hluboká – asi 22 metrů. V hloubce 11 metrů byly v severní a jižní stěně šachty vyhloubeny široké a hluboké výklenky. V severním z nich byly nalezeny zcela zničené pozůstatky pohřbu v dřevěné antropoidní rakvi, původně zřejmě černě natřené a s okrově psanými texty. Jižní výklenek, ještě v době odkrývání uzavřený skloněnou zdí z nepálených cihel, obsahoval pouze písek.

Zhruba v hloubce 17 metrů, tedy asi 5 m nade dnem, se šachta rozšiřovala do prostoru asi 3,2 x 3,2 m hrubě vytesaného přímo do podloží. Na dně šachty ležel velký sarkofág hranolovitého tvaru vytesaný ze dvou kusů bílého vápence o délce 2,5 m a šířce 1,4 m. Spodní část sarkofágu, v níž byla uprostřed vytesána prohlubeň pro mumii, je vysoká 1,05 m, víko bylo 0,75 m silné. Stěny sarkofágu byly jen nahrubo ohlazeny, jejich jedinou výzdobu tvořil asi 0,7 m vysoký, na východní stěně černě načrtnutý obraz posvátného Horova oka (*vedžat*). V dávné minulosti, pravděpodobně v závěru antické doby, zloději rozbili východní okraj víka. Z původního pohřbu se tak našlo jen několik kostí rozházených v písku nad sarkofágem. Nebyly nalezeny sebemenší zbytky předpokládané pohřební výbavy, mohlo se ale stát, že zemřelý byl původně uložen zcela bez ní.

Poněkud překvapivě leží sarkofág ve směru východ – západ, tedy kolmo na směr šachty. Vzhledem k rozměrům nemohl být na dno spuštěn obvyklou metodou, tedy tak, že šachta by byla naplněna pískem, který by pak byl kolem sarkofágu a pod ním odebírán do té doby, dokud

by neklesl dostatečně hluboko. Poměrně masivní sarkofág tedy musel být na své místo spuštěn na lanech, navíc na výšku. Kotouče mohutných lan se vskutku našly na severní i západní straně nadzemní části hrobky. V její východní části byl navíc odkryt obdobný příkop jako u západní šachty Iufaovy hrobky. I když zde nebyly nalezeny příčné trámky (pouze otvory pro ně ve stěnách) ani zbytky lan, není o původní funkci tohoto zařízení pochyb.

Kromě střepů keramiky a několika málo kostí z rozmetaných pohřbů se nenašlo nic ani v nadzemní části této hrobky. Neznáme tedy jméno jejího majitele a i pro dobu jejího vzniku jsme odkázáni jen na nepřímé údaje, které ji umožňují datovat zhruba do stejné doby jako dosud prozkoumané velké šachtové hrobky v této části pohřebiště, tj. přibližně do poslední čtvrtiny 6. stol. př. n. l.

Jihovýchodně od Iufaovy hrobky se ve vzdálenosti několika desítek metrů v povrchové vrstvě písku objevovaly četné úlomky bílého vápence. Přestože tyto fragmenty byly až na výjimky značně poškozeny zvětráváním a solnými usazeninami vysráženými z podloží, bylo na některých z nich možné rozeznat zbytky původní výzdoby a textů v nízkém i zahluobeném reliéfu. Z bezpečnostních důvodů, aby se zabránilo dalšímu ničení zmíněných úlomků a aby se předešlo případnému zájmu lupičů starožitností, proběhl na tomto místě krátkodobý výzkum. Pod mohutnou vrstvou písku, až tři metry vysokou, byl odkryt severozápadní roh příkopu vyhloubeného přímo do jílovcového podloží. Tento příkop, asi 2,2 metru široký a necelý 1 m hluboký, je orientován ke světovým stranám a velmi pravděpodobně představuje prostor pro základy obvodového zdiva další velké šachtové hrobky. Její velikost lze prozatím jen odhadnout, pravděpodobně byla stejně veliká jako dosud odkryté hrobky hodnostářů Vedžahorresneta a Iufaa s délkou strany přibližně 25 metrů.

Západně od tohoto základového příkopu, přibližně v jeho ose, bylo nalezeno ústí malé šachty o rozměrech 2,75 x 1,6 metru. Soudě podle analogie s Iufaovou hrobkou jde i v tomto případě o vedlejší menší šachtu, která měla po dokončení stavby hrobky a zasypání velké ústřední šachty umožnit přístup k hluboko uložené pohřební komoře. V úrovni ústí této malé vedlejší šachty se zachovala část původního zdiva tvořeného poměrně malými bloky bílého vápence. Velké množství kamenných úlomků se našlo i ve výše ležící vrstvě písku. Je proto velmi pravděpodobné, že obvodová zeď této hrobky byla zcela postavena z bílého vápence – nenašly se zde žádné zbytky méně kvalitního místního vápence nebo cihel. Vzhledem ke značně různorodé kvalitě těchto bloků a jejich velmi snadnému zvětrávání je přitom možné, že šlo o znovu použité bloky vylámané z jiných staveb na pohřebišti, například z obložení pyramid a mastab z doby Staré říše.

Zbytky vápencových bloků byly obvykle velmi značně poškozeny zvětráváním a solnými usazeninami, takže se až rozpadaly na menší

odštěpky nebo na prach. Mezi fragmenty se stopami opracování byly pozůstatky architektonických prvků, včetně konkávní římsy, oblounku, dveřního ostění lemovaného plastickými lištami a obloukovitého horního zakončení stěn, zčásti ještě zdobeného reliéfním vlysem tzv. *chekerû*. Fragmenty se zbytky vlysu tvořeného hvězdami pravděpodobně pocházely ze stropních bloků, jak napovídá i konkávní zaoblený povrch některých z nich. Dochovaly se i zbytky scén a textů v nízkém i zahlobeném reliéfu, mj. scény přinášení a předkládání obětí, lovu v papyrusové houštině, rybolovu a zemědělských prací (trhání lnu).

Ve zbytcích textů bylo možné identifikovat překvapivě velké množství titulů, včetně téměř úplné řady hodnostních titulů doby 26. dynastie "kníže", „jediný přítel (králův)“, „správce paláce“, v níž chybí jen nejvyšší hodnostní titul „dědičný šlechtic“. Další tituly se pojily ke skutečným funkcím jak administrativním („náčelník tlumočnicků“, „králův osobní písař“), tak vojenským („nositel pečeti královských oddílů“, „králův osobní strážce?“) a kněžským („náčelník zádušních kněží“, „kněz bohyně Sešaty“, „správce paláců Červené koruny“, „vrchní kněz předčítatel“). Na několika fragmentech se daly rozeznat i zbytky kartuší dvou panovníků 26. dynastie – Nekona (není jisté, zda I. či II.) a Ahmose II. Na žádném fragmentu bohužel nebylo možné zřetelně určit jméno majitele této hrobky.

Zajímavým nálezem byly ojedinělé střepey řecké malované keramiky. Olovnice vyrobená z vápencového fragmentu a sochařská zkouška, znázorňující ve vysokém reliéfu nepříliš vydařený obraz lidské nohy, pocházejí spíše až z doby destrukce této stavby, kdy sloužila jako snadno přístupný kamenolom.

Navzdory velmi omezenému rozsahu prací v této hrobce, kde bude výzkum pokračovat ještě řadu let, a poměrně malému množství dosud učiněných nálezů poskytla tato hrobka cenné informace, které lze shrnout do několika předběžných závěrů:

1) Soudě podle dochovaných královských kartuší lze vznik této hrobky velmi pravděpodobně datovat do samého závěru 26. dynastie. Je tedy zhruba současná s Vedžahorresnetovou hrobkou, jejíž stavba byla zahájena pravděpodobně ve 40. nebo 41. roce vlády Ahmose II., předposledního panovníka uvedené dynastie (tj. 529 – 528 př. n. l.). Zřejmě i tato nově identifikovaná hrobka byla, alespoň z větší části, postavena v krátkém období do r. 525 př. n. l., kdy Egypt dobyl perský král Kambýsés. Je stěží myslitelné, že by stavba jakékoli větší hrobky mohla pokračovat v bouřlivé době krátké Kambýsovy vlády a zmatků po jeho smrti.

2) Pokud je předchozí předpoklad správný, pochází i Iufaova hrobka ze stejné doby. Vzhledem k její poloze na spojnici mezi Vedžahorresnetovou a nově odkrytou hrobkou si lze jen sotva představit, že by zde původně bylo ponecháno volné místo, do kterého by byla Iufaova hrobka dodatečně včleněna. V tom případě se zdá pravděpodobné, že celá sku-

pina pěti či šesti velkých šachtových hrobek, ležících v této části abúsírské nekropole a postavených na první pohled podle jednotného plánu, vznikla ve výše zmíněné krátké době na samém konci 26. dynastie, tedy zhruba v průběhu 4–5 let.

3) Počet hodnotností a titulů, které velmi pravděpodobně nesl majitel této nově odkryté hrobky, lze chápat jako další doklad již dříve vysloveného názoru, že osoby pohřbívané v tomto typu hrobek (ve velkých šachtových hrobkách Sajské, eventuálně Sajsko-Perské doby) patřily k nejvyšším vrstvám egyptské společnosti své doby a na společenském žebříčku stály jen jeden až dva stupně pod samotným vrcholem, pokud ponecháme stranou osobu panovníka. Vzhledem k této skutečnosti lze jen velmi obtížně vysvětlit, že takovou hrobku (byť s nadzemní částí postavenou z nepálených cihel a jen málo zdobenou) si mohl nechat postavit i Iufaa, jehož jediný spolehlivě dochovaný titul „správce paláců (Červené koruny)“ nepatřil rozhodně k nejvyšším.

4) S ohledem na množství vápence použitého v této nově odkryté hrobce a s přihlédnutím k faktu, že obvodová zeď Iufaovy hrobky byla (s výjimkou stél pravděpodobně umístěných v osách všech stěn) postavena z nepálených cihel, je pravděpodobné, že část, případně většina zlomků bílého vápence nalezených před východní částí Iufaovy hrobky pochází ve skutečnosti z této nově odkryté hrobky.

5) Nález chudých pozdních pohřbů v těsné blízkosti Iufaovy hrobky a skutečnost, že v jednom z nich byl úmyslně použit fragment pocházející z nově odkryté hrobky, umožňují velmi pravděpodobně datovat zničení jejích stěn do konce Pozdní nebo do počátku Ptolemaiiovské doby (asi 4. – 3. stol. př. n. l.). Do stejné doby lze zřejmě zařadit i stržení vápenového obložení vnějších stěn Vedžahorresnetovy hrobky.

Na žádost orgánů Nejvyšší rady pro památky EAR uskutečnila na počátku února naše expedice původně neplánovaný záchranný výzkum ve východní části naší archeologické koncese v místech, kde krátce předtím pracovali zloději starožitností. Stopy jejich činnosti, v níž jim nezabránilo ani strážení celého pohřebiště pracovníky Nejvyšší rady pro památky, byly ještě zcela zřetelné na povrchu a těsně pod ním. Tato oblast byla dosud téměř neprozkoumaná, pouze nedaleko odtud pracovala před téměř sto lety po krátkou dobu německá expedice pod vedením L. Borchardta. Ta zde odkryla skupinu staveb z nepálených cihel, velmi pravděpodobně hrobek.

Náš záchranný výzkum byl zahájen v mělké prohlubni mezi dvěma nejsevernějšími výběžky pahorku, který zaujímá východní polovinu střední části naší archeologické koncese. Na tomto místě, jen několik centimetrů pod povrchem, byly odkryty vrcholky mocných zdí z nepálených cihel. Záhy se ukázalo, že jde o hustě zastavěný komplex hrobek typu mastaby, obvykle tvořených severojižně orientovanou chodbou, hrubě omítnutou nilským bahnem a opatřenou kultovními nikami v západní stěně. V největší hrobce, odkryté při této krátkodobé sondě,

bylo umístěno celkem deset takových nik. Ve spodní části většiny z nich byly původně umístěny obětní bazénky. Čtyři z nich, poměrně hrubě opracované a opatřené krátkým textem s běžnou obětní formulí, se zde dochovaly dodnes. Zřetelné stopy svědčily o tom, že čtyři další bazénky velmi pravděpodobně odnesli zloději.

Západně od chodby ležely šachty o různé hloubce (obvykle 5–8 metrů) vyhloubené přímo do jílovcového podloží a zčásti vyzděné nepálenými cihlami. Ze dna šachet vycházely niky pro pohřby, obvykle ještě uzavřené zdí z nepálených cihel. Pohřby, uložené ve skrčené poloze hlavou k severu, byly bez výjimky velmi chudé, opatřené nanejvýše několika nádobami z pálené hlíny. V kultovní chodbě největší hrobky byly nalezeny dva pohřby uložené do mělkých šachet přímo pod podlahu, před dvě z nik v západní stěně. Část pohřebních šachet byla pouze naznačena do povrchu jílovcového podloží, aniž by byla vykopána do hloubky. Tyto šachty, předem připravené pro pohřební účely, nebyly nikdy použity.

Navzdory omezenému rozsahu tohoto záchranného výzkumu je zřejmé, že jde o část velkého komplexu rodinných hrobek ze závěru Staré říše (pravděpodobně z 2. poloviny 5. a z 6. dynastie), který se na východním úbočí zmíněného pahorku táhne daleko k severu i k jihu v pásu širokém přinejmenším několik desítek až stovek metrů. Díky tomu, že tyto stavby byly zřejmě poměrně záhy zasypány pískem, uchovaly se jejich stěny do vcelku značné výše, která se místy pohybuje až kolem dvou metrů. Z hlediska celkového vývoje abúsírského pohřebiště stojí za povšimnutí, že toto místo zůstalo zřejmě zcela opuštěné až do počátku Ptolemaiiovské doby, z níž pochází několik pohřbů uložených do kartonáží a dřevěných rakví, dnes značně poškozených. Ty byly nalezeny v dnešní povrchové vrstvě, takže úroveň terénu se zřejmě od té doby nijak podstatně nezměnila.

Stopy činnosti zlodějů starožitností se zřetelně rýsovaly i na vrcholku nejsevernějšího výběžku abúsírské pláně v této části pohřebiště. Při bližším ohledání tohoto místa byl přímo na povrchu nalezen dětský pohřeb z Pozdní doby, který byl uložený do velké keramické zásobnice a značně poškozený erozí. V jeho zbytcích bylo odkryto několik desítek drobných fajánsových amuletů a dalších ozdob, zejména korálků a muší.

Těsně pod povrchem se rovněž rýsovaly zbytky poměrně velké mastaby postavené z nepálených cihel se zbytky vápencového obložení na západní stěně kultovní kaple. V důsledku značné eroze byly zbytky této mastaby zachovány jen do výšky přibližně 0,4–0,5 metru, severní část je zcela zničena. Na zbytcích vápencového obložení kaple se bohužel nedochovaly žádné texty, zachoval se pouze nepatrný fragment reliéfně zachycené kráčející postavy majitele hrobky.

V západní části této hrobky, pocházející velmi pravděpodobně rovněž z poloviny 5. až ze 6. dynastie, se táhla řada pohřebních šachet. Na nej-

jižnější z nich, která leží západně od kaple a zřejmě patřila majiteli celé stavby, navazovala v hloubce zhruba osmi metrů směrem k západu vlastní pohřební komora o rozměrech přibližně 2,8 x 1,4 metru. Od vlastní šachty byla oddělena zdí se vstupním otvorem, původně zazděným. Stěny komory byly obloženy nepálenými cihlami a omítnuty – podle dochovaných zbytků stěn byla původně 1,60 m vysoká. V jejím dně byla vyhloubena prohlubeň pro sarkofág sestavený z plochých desek bílého vápence. Vnitřní rozměr sarkofágu činil 2,16 x 0,85 m, hloubka dosahovala 0,8 metru. Navzdory tomu, že pohřební komora byla vyloupena už ve starověku, byly v ní objeveny rozptýlené kosterní pozůstatky a zbytky původní pohřební výbavy – celkem 88 miniaturních váziček a mističek různých tvarů, jemně zpracovaných z alabastru (obr. 3), a několik desítek měděných modelů různých nástrojů (seker, dlát, pil, apod.). Práci v pohřební komoře ztěžovala velmi nebezpečná situace, kdy po zásahu starověkých zlodějů spadl její strop tvořený jílovcovými sedimenty a další velké kusy podloží neustále hrozily odpadnutím. Proto byly pohřební komora i šachta okamžitě po skončení dokumentace zasypany. O aktivitách současných zlodějů starožitností svědčí to, že v hloubce asi 3 metry byla v čistém vátém písku nalezena dosud platná pětipiastrová mince. Ta byla ovšem natolik poškozená erozí, že nebylo možné určit datum, kdy byla vyražena.

Ještě překvapivější nález přinesla druhá šachta (počítáno od jihu), jejíž ústí bylo už těsně pod současným povrchem v důsledku eroze otevřeno do široké prohlubně. Horní část této šachty byla omítnuta vrstvou narůžovělé vápenné omítky. O snaze novodobých zlodějů proniknout až na dno svědčil do podoby pochodně smotaný útržek papírového obalu pytle s cementem, který byl nalezen v písku v hloubce asi pěti metrů.

Ze dna šachty v hloubce necelých 12 metrů vycházel směrem k severu vstup do pohřební komory. Zcela nečekaně pro nás se ukázalo, že ta byla později, za Nové říše, upravena do podoby obvyklé v té době. Z původní pohřební místnosti se tak stal vestibul opatřený dvěma pravoúhlými pilíři vytesanými z ponechaného podloží, na který navazovala vlastní pohřební komora (obr. 4). Do komory se stropem stesaným do tvaru napodobené ploché klenby se sestupovalo po celkem pěti schodech. Vestibul i pohřební komora byly původně omítnuty tenkou vrstvou nilského bahna, zcela beze stop jakékoli výzdoby nebo textů. Pohřební komora byla nalezena zcela prázdná, zřejmě byla vyloupena už ve starověku.

Podle několika nádob, které byly nalezeny ve vestibulu a tvořily zřejmě zbytek původní pohřební výbavy, lze tuto úpravu předběžně datovat do doby konce 18. až počátku 19. dynastie, tedy do doby, kdy jen asi 400 m severněji odtud, ve zbytcích Sahureova zádušního chrámu, vrcholilo uctívání místní formy bohyně Sachmety. Tento nečekaný nález tak představuje první skutečnou hrobku z Nové říše, prozatím odkrytou na naší

koncesi, resp. v Abúsíru vůbec – dosud zde byly z této doby odkryty pouze jednotlivé chudé pohřby, uložené do mělkých jam v písku. Zdá se tedy, že ani tato část abúsírského pohřebiště není tak relativně bezvýznamná, jak jsme se ještě donedávna mohli domnívat.

Nedílnou součástí činnosti expedice byla spolupráce se sdělovacími prostředky. Abúsír několikrát, v rámci přípravy většího materiálu o výzkumu na egyptských pyramidových polích, navštívil tým časopisu National Geographic Magazine. Velký ohlas měla i poměrně krátká návštěva skupiny českých novinářů z tisku, rozhlasu a televize, která byla uspořádána ve spolupráci s leteckou společností ČSA a velvyslanectvím ČR v Káhiře.

Dá se tedy říci, že původně zamýšlené a plánované cíle byly nejen splněny, ale i podstatně překročeny. Nešlo možná o objevy s celosvětovým ohlasem, jako byl před lety nález papyrusového archivu a královských soch v Neferefreově komplexu nebo otevření nedotčené pohřební komory v Iufaově hrobce – ostatně tak významné objevy se i při předpokládané bohatosti a různorodosti dosud neodkrytých památek na naší koncesi nedají očekávat každý rok. Přesto ale výzkum v jarních měsících roku 2002 přinesl řadu poznatků cenných pro další rozvoj egyptologického bádání a zajímavých pro odborníky i pro širší veřejnost.

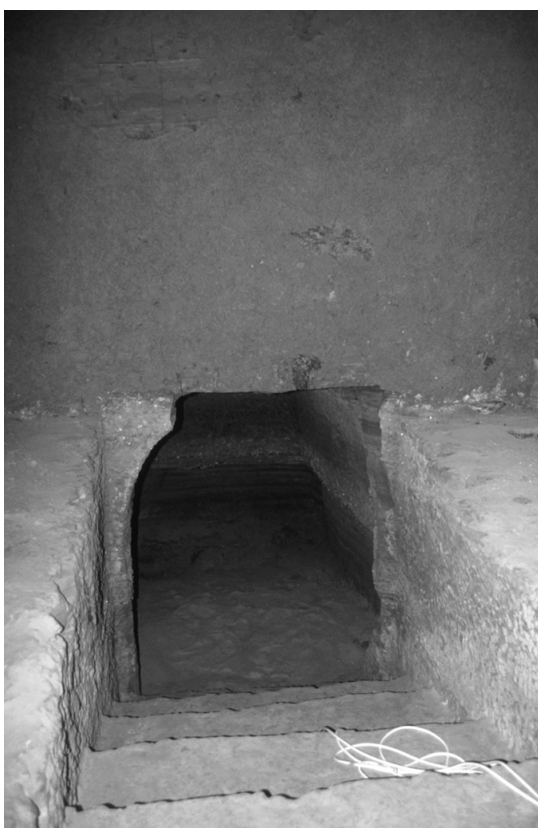
Obr. 1 Zbytky lan u západní šachty Iufaovy hrobky.

Obr. 2 Nově odkrytá cihlová hrobka (R 3) - pohled od jihovýchodu

Obr. 3 Zbytky pohřební
výbavy - miniaturní
vázičky z alabastru.

Obr. 4 Vchod do pohřební
komory, upravené za Nové říše
ze starší hrobky.